

Tomasz Kargol

Wybór źródeł do sytuacji ekonomicznej majątków ziemskich w Galicji w latach I wojny światowej 1914-1916 z zespołu c.k. Namiestnictwa Centrali Krajowej dla Gospodarczej Odbudowy Galicji

Echa Przeszłości 11, 311-331

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Tomasz Kargol

Instytut Historii

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

WYBÓR ŹRÓDEŁ DO SYTUACJI EKONOMICZNEJ MAJĄTKÓW ZIEMSKICH W GALICJI W LATACH I WOJNY ŚWIATOWEJ 1914–1916 Z ZESPOŁU CK NAMIESTNICTWA CENTRALI KRAJOWEJ DLA GOSPODARCZEJ ODBUDOWY GALICJI

Działania wojenne w Galicji zmieniły sytuację gospodarczą kraju, zwłaszcza rolnictwa. Ponadto cała gospodarka Austro-Węgier została podporządkowana maszynie wojennej.

W wyjątkowo trudnej sytuacji znalazło się galicyjskie rolnictwo, w tym również większa własność ziemską (własność tabularna). Na katastrofalne położenie w pierwszych latach wojny (1914–1916) wpływ miała mobilizacja wojskowa ludności wiejskiej, przemarsze wojsk cesarsko-królewskich w 1914 r. i związane z tym rekwizycje, toczone walki oraz okupacja rosyjska połączona z konfiskatami, rabunkami, wreszcie z celową dewastacją w czasie wycofywania się Rosjan po klęsce gorlickiej w maju 1915 r. Skutkiem wojny były zniszczenia budynków, melioracji, straty w inwentarzu żywym i martwym, zniszczenia gleby, zasiewów i plonów oraz lasów, jak również zakładów rolno-spożywczych, zwłaszcza gorzelni¹.

Ogromne straty poniosło rolnictwo i ziemianie w Galicji Wschodniej (województwa lwowskie, stanisławowskie i tarnopolskie w dobie II RP). W kilku powiatach woj. stanisławowskiego (Tłumacz, Horodenka, Rohatyn, Kołomyja) w roku 1919/1920 zasiewy nie przekroczyły w większych majątkach 10% obszarów uprawnych. W niektórych majątkach województwa tarnopolskiego wskaźnik ten był jeszcze niższy².

¹ Z. Landau, J. Tomaszewski, *Gospodarka Polski międzywojennej*, t. I, Warszawa 1967, s. 150–153; M. Rey, *Pamiętniki*, w: *Reyowie. Wspomnienia XIX–XX w.*, opracował i wstępem opatrzył J. Skrzypczak, Mielec 2009, s. 119–120, 134, 138, 164–166.

² W. Roszkowski, *Gospodarcza rola większej prywatnej własności ziemskiej w Polsce 1918–1939*, Warszawa 1986, s. 94–95.

Średnie i duże majątki ziemskie borykały się w tym czasie z ogromnymi problemami. Właściciele nie mogli należycie gospodarować z braku robotników rolnych, zmobilizowanych do armii. Nie było inwentarza żywego, skonfiskowanego przez żołnierzy, maszyn i narzędzi rolniczych, zarekwirowanych przez wojsko. Brakowało również zboża na zasiewy, ziemniaków, nasion oraz nawozów naturalnych i sztucznych. W 1914 r., w obliczu rosyjskiej inwazji, wielu właścicieli ziemskich i dzierżawców opuściło majątki, wyjeżdżając do Krakowa czy Wiednia. W pierwszym półroczu roku 1915 r. prace polowe były zawieszane. Dopiero przełamanie frontu pod Gorlicami, jego przesunięcie na wschód umożliwiło właścicielom powrót do swych majątków i podjęcie próby odbudowy. Ale nie było to łatwe.

Zniszczenia były ogromne, a wsparcie niewystarczające. *Rząd austriacki – wspomina Matylda Sapieżyna – pomagał pożyczkami, ułatwieniami w transportach maszyn, ale to wszystko szło kosztem trudności, pism, telefonów, podróży bez liku*³.

Pomoc rządowa w Galicji opierała się na bezzwrotnych subwencjach, kredytach na zakup inwentarza martwego (5% spłacany w ciągu kilku lat lub bezprocentowy w ciągu 6 miesięcy) i ulgach na zakup maszyn i narzędzi rolniczych (25–33% upustu z ceny zakupionego sprzętu), sprowadzaniu pługów parowych i motorowych (można je było zakupić za środki uzyskane z 5-letniego kredytu na 5%)⁴, koni i wołów roboczych (po cenach obniżonych o 1/3) oraz dostawach ziarna siewnego.

W latach 1914–1916 likwidacją skutków wojny zajmowało się Namiestnictwo i starostwa. W 1916 r., w celu skoncentrowania akcji w jednym ręku, powołano do życia Centralę Krajową dla Gospodarczej Odbudowy Galicji (w skrócie COG), jako odrębny dział Namiestnictwa⁵.

Akta COG we Lwowie znajdują się obecnie w Krakowie. Zespół liczy 117 jednostek, spośród których cennym źródłem do badań sytuacji rolnictwa i większej własności ziemskiej są akta prezydialne poświęcone odbudowie rolnictwa (sygn. COG 4-11). Zawierają listy właścicieli ziemskich do starostw i Namiestnictwa z prośbą o pomoc, korespondencję urzędową Namiestnictwa i starostów, faktury za zakupione maszyny i narzędzia rolnicze.

Spośród setek spraw wykorzystano dokumenty właścicieli (lub ich zarządców) i dzierżawców dóbr ziemskich z różnych części Galicji (powiaty: dąbrowski, mielecki, grybowski, gorlicki, przeworski, jarosławski, cieszanowski, buczacki, horodeński, rohatyński, kałuski, kołomyjski, stanisławowski).

³ M. z Windisch-Graetzów Sapieżyna, *My i nasze Siedliska*, Kraków 2003, s. 278.

⁴ Zob. T. Kargol, *Zastosowanie pługów motorowych w rolnictwie galicyjskim w czasie I wojny światowej*, w: *Problemy cywilizacyjnego rozwoju Białorusi, Polski, Rosji i Ukrainy od końca XVIII do XXI wieku*, pod red. P. Franaszka i A. N. Nieczuchrina, Kraków 2007, s. 234–242.

⁵ Zob. *Działalność Centrali krajowej dla gospodarczej odbudowy Galicji w latach 1916–1918 w świetle materiałów w Archiwum Państwowym w Krakowie*, w: *Małopolska i Podhale w latach Wielkiej Wojny 1914–1918*, pod red. R. Kowalskiego, Nowy Targ 2005, s. 373–388.

Uwzględnieni zostali reprezentanci arystokracji, średniozamożnego ziemiaństwa, jak również dzierżawcy dóbr i przedstawiciele tzw. nowego ziemiaństwa, czyli przedsiębiorców, inteligentów, ludzi wolnych zawodów, posiadających majątki ziemskie. Drugą grupę materiałów stanowią listy starostów do Namiestnictwa, popierających podania ziemian.

Archiwum Państwowe w Krakowie [dalej AP Kraków], Centrala Krajowa dla Gospodarczej Odbudowy Galicji [dalej COG], sygn. COG 4, Podanie Wiktora Abrahamowicza¹, właściciela dóbr Targowica², do Komitetu Centralnego Wydziału Towarzystw Rolniczych w Wiedniu³, maszynopis, k. 21–22

Świetny ck Centralny Komitecie Zjednoczonych galic: Towarzystw
Gospodarskich
w Wiedniu

Jako właściciel majątku Targowica polna i dzierżawca majątku Tyszkowce⁴ (oba w powiecie Horodenskim) donoszę Świetnemu Komitetowi, że w obu tych majątkach wskutek inwazyi rosyjskiej zostałem kompletnie zniszczony i do dalszego^a ze dalszego prowadzenia tych gospodarstw, bez jakiejś wydatnej pomocy, stało mi się niemożliwe. Dokładne wiadomości mam z majątku Tyszkowce, gdzie zabrano mi wszystkie konie, sztuk 35, wszystko bydło tj. wołów [k. 22] sztuk 40, krów 25, całą nierogaciznę, sztuk 40, cały prawie inwentarz martwy i całe urządzenie domowe. Zboża zabrano mi do lutego 10 wagonów.

Wobec tego zniszczenia upraszam Świetny Komitet o pomoc, choć na razie doraźną w formie udzielania mi choć 65 koni tj. 35 koni dla Tyszkowic 30 dla Targowicy i możliwej ilości wołów. Końmi obsiałbym choć ziemię porobioną jaremi zbożami, wołami orałbym.

Moje szkody, a raczej kompletną niemal ruinę upraszam o podanie ck Rządowi centralnemu.

Wiedeń 15/3 915

Wiktor Abrahamowicz
chwilowo
Hotel Erzherzog Karl

¹ Wiktor Abrahamowicz – w 1930 r. był właścicielem majątku Targowica Polna (550 ha). *Spis ziemian Rzeczypospolitej Polskiej z roku 1930. Województwo stanisławowskie, województwo tarnopolskie*, oprac. T. Epsztein, S. Górzyński, Warszawa 1990, s. 3.

^a Poprawione przez autora listu na „ze dalsze”.

² Targowica Polna – wieś w powiecie horodeńskim, własność rodziny Abrahamowiczów. Nie należy jej mylić z miejscowością Targowica w pow. tłumackim k. Ottyni.

³ W 1914 r. trzy galicyjskie towarzystwa rolnicze, Towarzystwo Rolnicze, Galicyjskie Towarzystwo Gospodarskie i Centralny Związek Kółek Rolniczych, utworzyły Wydział Centralny, aby w ich zastępstwie reprezentował interesy rolnictwa. Pracą Wydziału kierował komitet, na czele którego stanęli: ks. Witold Czartoryski, Artur Cielecki, Henryk Dolański. Komitet dzielił się na sekcje: doraźnej pomocy, odszkodowań, prasową, prawną i ekonomiczną.

⁴ Tyszkowce – wieś w powiecie horodeńskim. Majątek Tyszkowce w II poł. XIX w. należał do Dawida Abrahamowicza. Zob. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego* [dalej SGKP], t. XII, s. 726.

AP Kraków, COG, sygn. COG 4, Hr. Roman Scipio¹ do ck Namiestnictwa, Wiedeń 2 VII 1915, maszynopis, k. 835

15592/pr^a

Wiedeń 2. lipca 1915

Wysokie c.k. Namiestnictwo!

Upraszam o łaskawie jak najrychlejsze polecenie nadesłania mi do stacji Łopuszka wielka² (linia Przeworsk-Dynów)^b względnie o ileby linia ta jeszcze nie była w ruchu do stacji kol. Przeworsk^b sześć sztuk wozów od firmy „Mundus”^{c3} oraz jednej możliwie lekkiej parokonnej żniwiarki^b

Przytem proszę o udzielenie mi 25% opustu^d z ceny kupna oraz 3letniego kredytu gdyż wobec zupełnego zniszczenia mego majątku i gospodarstwa i zupełnego braku dochodów nie byłbym w możności dokonać rychlejszej zapłaty a na żniwa które najdalej za 2 tygodnie się rozpoczną nieodzownie tak żniwiarki jak wozów potrzebować będę i zbiorów bez nich dokonać bym nie mógł.

Majątek mój Łopuszka wielka (poczta Kańczuga) o obszarze 1250 morgów leży w powiecie przeworskim.

Odpis niniejszego podania przesyłam równocześnie ck Starostwu w Przeworsku z prośbą o poparcie go od siebie u wysokiego ck Namiestnictwa.

Roman Hrabia Scipio^e

Wiedeń XIII. Reichgasse 52.

PREZYDYUM C.K. NAMIESTNICTWA we LWOWIE

Podano 6- lipca 1915.

L15592/pr^f

¹ Hr. Roman Scipio – ziemianin, działacz gospodarczy.

^a Dopisane ręcznie.

^b Podkreślone na niebiesko.

^c Podkreślone na czerwono.

^d Podkreślone ołówkiem.

^e Ręcznie.

^f Pieczęć.

² Łopuszka Wielka – wieś w powiecie przeworskim k. Kańczugi. Majątek ten był nowoczesnie zarządzany, dlatego w 1911 r. środowisko galicyjskich ziemian wybrało go do założenia tam stacji doświadczalnej. Staraniem hr. R. Scipio powstała na jego obszarze kopalnia alabastru.

³ Mundus – austriacka firma (spółka akcyjna), specjalizująca się w produkcji mebli, a w czasie I wojny światowej lekkich wozów rolniczych.

AP Kraków, COG, sygn. COG 5, Marian Turowski¹ do ck Namiestnictwa, Biesna, 9 VII 1915, rękopis, k. 75–76

Biesna dnia 9 lipca 1915
poczta: Bobowa

Do
Wysokiego c.k. Prezydium Namiestnictwa
w Białej

Jestem właścicielem tabularnym majątku Biesna² w powiecie Gorlice, obszaru 446 morgów w tem 346 morgów roli. Jak powiat cały, tak i Biesna została bardzo zniszczoną przez inwazyę Rosjan w listopadzie u.r. i przez operacje wojenne od stycznia do maja r.b. Wysokość szkód wojennych spowodowanych u mnie przez Rosjan w inwentarzu żywym oceniła komisja na 36.000 K świadczenia wojenne zaś na przeszło 15.000 K. Materyalnie jestem więc bardzo poszkodowany. –

Zasiewy wiosenne, późno wykonane, nie rokują żadnej nadziei, jedynie oziminy pozwalają spodziewać się pewnych rezultatów.

Jednak z powodu braku ludzi i koni zbiór tegoroczny będzie bardzo utrudniony – jestem zmuszony zakupić żniwiarkę wiązałkę i grabiarkę, a do młócenia zboża motor benzynowy z odpowiednią młocarnią. Prócz tego muszę zakupić kilka nowych pługów już do robót jesiennych, gdyż te które posiadam zostały przez wojska w znacznej części zniszczone. Według oferty Syndykatu rolniczego³ w Krakowie z dnia 1/7 br. kosztuje ~~żniwiarka wiązałka K. 1400^a.~~ Grabiarzka 30 zębna K. 220. –^b

Ofertę na młocarnie z motorem benzynowym i pługi^b przedłoży mi Syndykat później.

Wobec doznanych szkód i zagrożonej egzystencji nie jestem w stanie bez pomocy Wysokiego c.k. Rządu tych narzędzi rolniczych zakupić, [k. 76] upraszam przeto Wysokie ck Przydyum o udzielenie mi 25% subwencji na zakupno w Syndykacie Rolniczym w Krakowie: wiązałki, grabiarki, młocarni z motorem benzynowym i pięć pługów.

¹ Marian Turowski (–1940), właściciel majątku Biesna (255 ha w 1930 r.). *Spis ziemian Rzeczypospolitej Polskiej z roku 1930. Województwo kieleckie, województwo krakowskie*, oprac. T. Epsztejn, S. Górzyński, Warszawa 1990, s. 42.

^a Przekreślone inną ręką na niebiesko. Na prawym marginesie na niebiesko dopisane: „Herkules” zamówiona 15946/pr. teleg.

^b Podkreślone inną ręką na czerwono.

² Biesna – wieś w pow. gorlickim k. Bobowej.

³ Syndykat Rolniczy – związek handlowy Towarzystwa Kółek i Spółek Rolniczych, pośredniczył w zakupie i sprzedaży produktów rolnych i dla rolnictwa.

Nadmieniam dodatkowo, że dotychczas nie otrzymałem ani wynagrodzenia za dane 2 podwoły, ani też żadnej zaliczki za świadczenia wojenne, więc też tylko z największym wysiłkiem jestem w stanie pokryć 75% kosztów sprawienia tych maszyn i narzędzi rolniczych.

Marian Turowski
właściciel dóbr Biesna

Stwierdzam że WPan Maryan Turowski właściciel dóbr Biesna został z powodu inwazyi rosyjskiej i przemarszów wojsk majątkowo zniszczonym i że prośba Jego o udzielenie mu 25% opustu przy zakupie narzędzi rolniczych jest godną uwzględnienia.

Stany 9.7.1915

Władysław Długosz
Przewodniczący Pow. Komitetu
rolniczego w Pow. Gorlickim

AP Kraków, COG, sygn. COG 6, Gustaw Szaszkiwicz¹ do ck Namiestnictwa, Rzemień 15 VII 1915, rękopis, k. 95–96

[k. 95] Jako właściciel dóbr tabular. Rzemień², Rzochów³, Dobrynin⁴ i Tuszyma⁵ – w powiecie mieleckim położonych – obejmujących około 1000 morgów roli i łąk uprawnych, - zwracam się do Wysokiego ck Namiestnictwa z prośbą o łaskawą pomoc w nabyciu poniżej wyszczególnionych narzędzi rolniczych, - motywując moją prośbę tem, że gospodarstwo moje podczas inwazyi nieprzyjacielskiej zostało prawie doszczętnie zniszczone - a mianowicie gorzelnia wraz zapasami kilku tysięcy litrów spirytusu – została spalona

¹ Gustaw Szaszkiwicz (1872–1943) – właściciel dóbr ziemskich Rzemień, Rzochów w pow. mieleckim, mąż Aleksandry Boguszówny. Przed wybuchem I wojny w majątku Rzemień prowadził wydobywanie torfu, posiadał cegielnię, tartak, młyn i mleczarnię.

^a Podkreślenie w oryginale.

^b Podkreślone w oryginale i jednocześnie podkreślone czerwonym ołówkiem inną ręką.

^c Dopisane u góry inną ręką czerwonym ołówkiem „5”.

^d Przekreślone inną ręką niebieskim ołówkiem słowa „10 wozów” i „część cięższych – część lżejszych”, dopisane tą samą ręką na lewym marginesie niebieskim ołówkiem „Wozy zadysponowano przy L.19339/pr.”.

² Rzemień – wieś w powiecie mieleckim, w XIX w. była własnością Boguszów, a następnie Szaszkiwiczów. Z inicjatywy tej ostatniej rodziny zbudowany został pałac oraz odnowiona została średniowieczna wieża obronno-mieszkalna (1931).

³ Rzochów – wieś w pow. mieleckim, w XIX w. własność Boguszów, a następnie Szaszkiwiczów. SGKP, t. X, s. 167.

⁴ Dobrynin – wieś w powiecie mieleckim, w II poł. XIX w. własność hr. Mieczysława Reya. SGKP, t. II, s. 83.

⁵ Tuszyma – wieś w powiecie mieleckim.

i budynki gospodarcze zniszczone wymagają znacznych napraw, - dom mieszkalny zniszczony przez granaty, wewnętrzne urządzenie domu zostało w części spalone w części zaś wywiezione do Rosyi, - inwentarzy żywych t.j. koni roboczych i bydła – zupełnie^a nie ma z kilkuset sztuk inwentarza pozostała 1. (jedna^a) krowa! – Inwentarz martwy z małymi wyjątkami zupełnie zniszczony.- Z wyjątkiem 15 morgów żyta, 10 m. pszenicy i 15 m. ozimego jęczmienia, które niemal w gradzie kul zostały jesienią zasiane, - i 82 morg: kartofli, [k. 96] które w ciągu maja b.r. po odwróceniu armii nieprzyjacielskiej – zdołałem z trudem chłopskim inwentarzem i nasieniem obsadzić, - z resztą wszystkie inne grunta – około 800 morgów leży odłogiem – ugorują! - .

Obecnie nadchodzi czas uprawy pod zasiewy ozima i dlatego zwracam się z gorącą prośbą do wysokiego c.k. Namiestnictwa o:

1. pląg motorowy^b marki W.D. :/Danubius/:⁶

2. 10 wozów^a kompletnych :/część^c cięższych – część^c lżejszych/: -^d

Których dostarczenie raczy Wysokie c.k. Namiestnictwo łaskawie jak najrychlej zarządzić. –

Co do warunków zapłaty, śmiem upraszać:

ad 1./ o opust 25% z ceny kupna, jak niemniej o 5^{ci}o letni kredyt w rok od dnia dostarczenia pługa z 5% zwłoki, - zabezpieczony notaryalnym skrypsem dłużnym; -

ad 2./: o opust 25% z ceny kupna i kredyt 3 letni w rok od dnia dostarczenia wozów, notaryalnym skrypsem dłużnym zabezpieczony. –

Wreszcie upraszam w razie przychylnego załatwienia niniejszej prośby o łaskawe przyznanie mi odpowiedniej ilości benzolu, benzyny i tranów do wyorania około 1200 morgów, - za które należytość uiszczę w gotówce. –

Rzemień op. Rzochów

15° Lipca 1915

Gustaw Szaszkiewicz

⁶ W.D. – skrót nazwy modelu niemieckiego pługa motorowego „Wendeler-Dorn”, w Austro-Węgrzech produkowanego i rozprowadzanego przez budapeszteńską firmę Ganz&Co-Danubius. Na rynku były dostępne dwa modele tego pługa. Nowszy wyróżniał się większą mocą silnika (80 KM) i ulepszeniami technicznymi. B. Haupt, *Pługi motorowe „W.D.”*, „Tygodnik Rolniczy”, nr 14, 7 III 1916, s. 93–95.

**AP Kraków, COG, sygn. COG 6, ck starostwo w Stanisławowie
w sprawie Władysława Garapicha¹ do ck Namiestnictwa, Stanisławów
28 VII 1915, maszynopis k. 209**

19340/pr.^a

C.k. Starostwo
L. 310/C

Stniśławów, 28. lipca 1915

Władysław Garapich właściciel Tyś-
mieniczana^b – o udzielenie pługa mo-
torowego do orki jesiennej 1915 r.

Ck Prezydium !

Właściciel dóbr Tyśmieniczany Władysław Garapich wniósł tu podanie o udzielenie mu pługa motorowego^c do orki jesiennej, na co dodatkowo przesłuchany jego zarządca Konstanty Zbyszewski oświadczył, iż koszta transportu i dostawy pokryje z własnych funduszów.

Ponieważ rzeczywiście wielki brak koni i wołów roboczych daje się tu dotkliwie odczuć i zachodzi obawa, iż wielka część obszarów nie będzie mogła być obrobiona, uprasza się o udzielenie tu jednego pługa motorowego, który nie tylko w nazwanych, lecz także w wielu innych okolicznych dobrach, będzie mógł być użytym, jeśli czem rychlej zostanie mi nadesłany.

Ck Radca Dworu
/podpis nieczytelny/

¹ Rodzina Garapichów reprezentowała nobiletowaną inteligencję galicyjską. Dr Michał Garapich Ritter von Sichelburg był lwowskim prawnikiem, który otrzymał szlachectwo w 1811 r. W życiu politycznym Galicji w drugiej połowie stulecia wyróżniał się Michał Garapich (1850–1917). Władysław Garapich był właścicielem majątku Tyśmieniczany (375 ha) w woj. stanisławowskim. *Spis ziemian Rzeczypospolitej Polskiej z roku 1930. Województwo stanisławowskie, województwo tarnopolskie*, oprac. T. Epsztein, S. Górzyński, Warszawa 1990, s. 6; S. Górzyński, *Nobilitacje w Galicji w latach 1772–1918*, Warszawa 1997, s. 107.

^a Dopisane ręcznie.

^b Podkreślone ołówkiem inną ręką.

^c Podkreślone na niebieską inną ręką.

**AP Kraków, COG, sygn. COG 6, Helena de Czajki Czaykowska¹ do ck
Namiestnictwa, Stróże Niżne, b.d., rękopis, k. 713**

20754/pr.

1915

Do Wysokiego CK Prezydyum Namiestnictwa
W Białej

Podpisana właścicielka dóbr Stróże Niżne^{a2} powiat Grybów^a (Galicja) posiada 300 (trzysta) morgów ziemi. Z tych 200 (dwieście) morgów ornego pola nie może w obecnych trudnych nad wyraz warunkach obsiać, ani w ogóle gospodarstwa uruchomić z powodu zupełnego braku siły zaprzęgowej i maszyn rolniczych poniszczonych przez kwatrujące we dworze od listopada 1914 r. aż do kwietnia 1915 r. wojska austriacko-węgierskie, jakoteż i nieprzyjacielskie t.j. rosyjskie. Zwraca się tedy z podpisaną do Wysokiego CK Prezydyum Namiestnictwa z uprzejmą prośbą o podanie rady i pomoc w tym względzie jak najrychlejszą, bo inaczej to 200 (dwieście) morgów ornego pola zostanie leżeć znowu ugiorem. Podpisana pragnie nabyć przynajmniej 2 (dwie) parwołów^b zaprzęgowych i choć jedną parę koni^b – nadto pragnie nabyć^c maszynę reczną do młócenia^d i uzyskać możność naprawienia zepsutej maszyny (młockarni) konnej.

W nadziei rychłej pomocy w tym kierunku

Kreśli się z głębokim poważaniem

Stróże Niżne p. Stróże Dworzec

Helena de Czajki-Czaykowska^e

¹ W dokumentacji Namiestnictwa jako właścicielka dóbr Stróże Niżne występuje Helena Czaykowska (Czajkowska). Sama też się tak podpisywała. Natomiast w drukowanych skorowidzach dóbr tabularnych w Galicji pojawia się nazwisko Helena Zajkowska, a wcześniej Edward Zajkowski.

^a Podkreślone inną ręką na niebiesko.

^b Podkreślone ołówkiem inną ręką.

^c U góry dopisane niebieskim ołówkiem inną ręką „Syndykat”.

^d Podkreślone ołówkiem i niebieskim ołówkiem inną ręką.

^e Poniżej dopisane ołówkiem inną ręką „Helena Czaykowska”.

² Stróże Niżne – wieś w pow. grybowski, w II poł. XIX w. własność Edwarda Zajkowskiego. Zob. SGKP, t. XI, s. 412.

**AP Kraków, COG, sygn. COG 6, odpis listu ks. Władysława Sapiehy¹
do ck Namiestnictwa, maszynopis, k. 829–830**ad 21511/pr.^a

Odpis.

Wysokie Prezydium ck Namiestnictwa

w
Białej

[k. 830] W powiecie cieszanowskim posiadam majątność Oleszyce² z sześcioma folwarkami razem około 2500 morgów roli, nie posiadam jednak zupełnie inwentarza martwego ani też żywego i nie mam paszy dla wyżywienia jego, i to zmusza mnie do zakupienia motorowego pługa.

Upraszam więc uprzejmie Wysokie Prezydium ck Namiestnictwa o dostarczenie mi pługu motorowego typu „Excelsior”³ do stacyi Oleszyce w powiecie cieszanowskim na wiadomych warunkach tj. na kredyt 5-letni z oprocentowaniem 5 od sta i pierwszą ratą płatności w rok po otrzymaniu.

W razie, gdyby było niemożliwe dostarczenie pługa typu „Excelsior”, to oświadczam, że z konieczności zadowolniłbym się pługiem typu „Praga”⁴, ale nadmieniam, że pług ten byłby dla mnie bardzo niedogodny z powodu wielkiego obszaru pól do zaorania pod zasiewy jesienne i wiosenne roku 1916.

Jednocześnie prosiłbym o przysłanie montera na tak długo, aż miejscowy robotnik nauczy się prowadzić i obchodzić z pługiem i benzolu lub benzyny na sześćdziesiąt dni pracy z zapewnieniem dostarczenia benzolu na całą orkę jesienną i zimową aż do jej ukończenia, sukcesywnie w miarę zapotrzebowania, oraz całej potrzebnej ilości smaru do pługa.

¹ Władysław Sapieha (1853–1920) – działacz społeczny, właściciel dóbr w Galicji, m.in. Krasieczyna i Oleszyc.

^a Dopisane ręcznie ołówkiem.

^b Podkreślone inną ręką niebieskim ołówkiem. Obok na lewym marginesie inną ręką dopisane niebieskim ołówkiem „Syndykat”.

² Oleszyce – miasteczko w pow. cieszanowskim, majątek ziemski należący do rodziny Sapiehów (2139 ha w 1930 r.). Dobra oleszyckie należały do majątków uprzemysłowionych (produkcja rur drenarskich, parowy tartak i młeczarnia, serownia, młyn). *Spis ziemian Rzeczypospolitej Polskiej z roku 1930. Województwo lubelskie, województwo lwowskie*, oprac. T. Epsztein, S. Górzyński, Warszawa 1990, s. 47.

^c Ręcznie.

³ „Excelsior” – nazwa pługa motorowego, obsługiwanego przez dwóch ludzi – jeden kierował maszyną, a drugi regulował głębokość orki za pomocą specjalnej korby. W użyciu były dwa jego modele: lżejszy (40 KM) i cięższy (70–80 KM). B. Haupt, *Pługi motorowe Excelsior*, „Tygodnik Rolniczy”, nr 10 i 11, 17 III 1916, s. 66–68.

⁴ „Praga” – nazwa pługa motorowego. W użyciu były jego dwie wersje. Model mniejszy posiadał zwyczajny silnik samochodowy o mocy 32 KM. Typ większy o mocy silnika 40–42 HP uważano za konstrukcję lepszą. B. Haupt, *Pługi motorowe*, „Tygodnik Rolniczy”, 15 i 16, 21 IV 1916, s. 109–110.

[k. 830] Ponadto proszę uprzejmie o dostarczenie mi 2 bron żelaznych cięższego typu, jednej talerzowej i siewnika rzedowego 3 –metry szerokości, o odległości rzedów 10-12 centymetrów.^b

Ze względu na ciężkie położenie w jakim się obecnie znajduję, mam nadzieję, że Wysokie Prezydyum ck Namiestnictwa zechce łaskawie i jak najspieszniej uczynić zadość mej prośbie, gdyż inaczej cały obszar mego majątku musiałby pozostać nie obsiany.

Nadmieniam równocześnie, że drugie równobrzmiące podanie przesyłam na ręce ck Starostwa w Cieszanowie dla poświadczenia go przez to Starostwo.

Krasiczyn d. 11.8 1915^c

Władysław Sapieha

AP Kraków, COG, sygn. COG 7, Samuel Tilles¹ do ck Namiestnictwa, b. d i m., maszynopis, k. 75–77

ad 19158/pr^a

Wysokie ck Namiestnictwo!

[k.75] Podpisany jest właścicielem dóbr tabularnych Słupiec² w powiecie Dąbrowskim obejmujących prócz lasu około 750 morgów. Majątek ten jest obecnie kompletnie zniszczony. Po zbiorach 1914 r., we wrześniu i październiku 1914 wojska nasze zarekwirowały niemal wszystkie siły pociągowe, a w listopadzie 1914 został majątek zajęty przez wojsko nieprzyjacielskie, a inwazyja ta trwała do połowy maja 1915 r. Nieprzyjaciel zabrał i wywiózł całą krescencję z r. 1914, z której nic nie zdołałem wymłócić, nie zostawiając dosłownie ani jednego snopka zboża, ani ziemniaków ani buraków, zniszczył [k. 76] a po części cały inwentarz martwy, wszystkie narzędzia oraz resztki inwentarza żywego, jaki pozostał po rekwizycjach dokonanych w jesieni 1914 przez nasze wojska, tak że obecnie nie mam ani jednego konia ani jednego wołu i brak najpotrzebniejszych narzędzi rolniczych.

Chcąc gospodarstwo znowu uruchomić udaję się do Wysokiego ck Namiestnictwa z prośbą o łaskawe udzielenie mi 25% opustu na zakupno

¹ Samuel Tilles (1862–1937), syn krakowskiego kupca, absolwent UJ, doktor praw, przewodniczący żydowskiej gminy wyznaniowej w Krakowie. W 1918 r. pod wpływem wystąpień ludności żydowskiej ustąpił z tej funkcji.

² Słupiec – wieś w pow. dąbrowskim. Na początku XX w. należała do Seweryna Kisielewskiego, a potem do S. Tillesa.

maszyn i narzędzi rolniczych poniżej wyszczególnionych oraz o przyznanie mi 5 letniego kredytu do spłaty, gdyż gotówka, o której się postaram, musi być użyta na zakupno koni, uprzęży i wozów, a nadto muszę zakupić materiały na niezbędne naprawy zdewastowanych budynków.

Wybrałem mianowicie w Syndykacie rolniczym w Krakowie następujące narzędzia:

- [k. 77] 1.) 9 sztuk bron 3 polowych n° 4 ā 63 K.....567 K.
 2) Siewnik rządowy Sacka o 25 rzędach szerok. 21/2 m. za cenę... 730 //
 3^b) Tryer³ Heida kl. I znak: 2, dług. 2100 szerok. 725 za cenę.....354 //
 4) Wialnię „Tryumf” Braci Röber z siłami znak 2 za cenę.....170 //
 5) Kultywator sprężynowy Sacka F.Z.B. o 9 sprężynach za cenę....120 //^c
 6) beczkę 100 kg. wagi Smaru^d do wozów belgijskiego za cenę.....60 //

Upraszam tedy uprzejmie

Wysokie ck Namiestnictwo raczy polecić Syndykatowi rolnicze-
 mu w Krakowie możliwie iak najszybciej^e, aby powyższe przedmioty wysłał
 bezzwłocznie pod adresem: „Zarząd dóbr D^{ra} Tillesa w Słupcu (poczta loco)
 stacya kolej. Szczucin.

Dr Samuel Tilles

^a Dopisane ołówkiem inną ręką.

^b Początek punktu 3 zaznaczony na czerwono inną ręką.

^c Koniec punktu 5 zaznaczony na czerwono inną ręką.

^d Duża litera w oryginale.

^e Podkreślone w oryginale przez Tillesa.

³ Tryjer (w jez. niemieckim der Trieur) – narzędzie rolnicze służące do segregacji nasion
 zbóż.

**AP Kraków, COG, sygn. COG 8, List starostwa w Kołomyi do ck
Namiestnictwa, Kołomyja 12 IX 1915, maszynopis, brak paginacji**

L. 24.664./915

25744/pr^a

Kołomyja, dnia 12 września 1915.-

Adolf i Adam Domańscy¹ z Rohyni,
kupno pługa motorowego .-

Prezydium ck Namiestnictwa

w

Białej^b

Przedkładam podanie wyż[ej] nazwanych o kupno pługa motorowego² pod
łżejszymi warunkami z wnioskiem na uwzględnienie prośby z następujących
powodów:

Powody jakie skłaniają petentów do kupna przytoczone w podaniu są
w zupełności prawdziwe, albowiem inwentarze żywe zostały im przez wojska
rosyjskie zrabowane a narzędzia rolnicze pouszkadzane. O wyoraniu dzierża-
wionych przez nich obszarów koźmi lub wołami nie ma mowy, skutecznić to
tylko może siła motoru jak i przywrócić zaniedbany^c kulturą^d rolną w ciągu
ostatniego roku. Pola^e petentów są żyzne i przy należytej uprawie dają wy-
datne plony. Pod względem finansowym daje Adolf Domański zupełną gwa-
rancję że zaciągniętemu zobowiązaniu sprosta w zupełności.

Dla powiatu przedstawiałoby nabycie takiego pługa wielką wartość.-

Ck Radca Dworu

/podpis nieczytelny/

PRZYDYUM CK NAMIESTNICTWA WE Lwowie

PODANO 19 WRZEŚNIA 1915

L 25744/PR. 1 zał.

^a Dopisane ręcznie.

¹ Dzierżawcy dóbr Rohynia i Chwalibóg w powiecie kołomyjskim. Na początku XX w. dobra tabularne Rohynia były własnością rodziny Puzynów. W 1930 r. Adolf Domański był właścicielem majątku Rohynia (269) w woj. stanisławowskim. *Spis ziemian Rzeczypospolitej Polskiej z roku 1930. Województwo stanisławowskie, województwo tarnopolskie*, oprac. T. Epsztejn, S. Górczyński, Warszawa 1990, s. 5.

^b W oryginale odstęp między słowami rozstrzelony.

^c Litera „y” zamieniona na „ą”, co oznacza zmianę z „zaniedbany” na „zaniedbaną”.

^d Litera „ą” zamieniona na „ę”, co oznacza zmianę z „kulturą” na „kulturę” (po zmianach: „zaniedbaną kulturę”).

^e Litera „a” zamieniona na „e”, co oznacza zmianę z „pola” na „pole”.

² Wnioskodawcom przyznano pług „Excelsior” po zaniżonej cenie 28 tys. koron.

AP Kraków, COG, sygn. COG 9, Dyrekcja dóbr i lasów ks. A. Ponińskiego¹ w Horyńcu² do ck Namiestnictwa, Horyniec 29 IX 1915, rękopis, k. 207

ad 28955/pr^a

Wysokie CK Namiestnictwo

Niżej podpisana dyrekcja dóbr J.O. Aleksandra Księcia Ponińskiego uprasza Wysokie Namiestnictwo o dostarczenie pługa motorowego systemu „Stocka”³ ewentualnie „Praga” i prośbę swą motywuje następująco:

Do państwa Horyniec należy 10 folwarków, które w czasie inwazyi rosyjskiej doszczętnie zrabowane zostały. Inwentarz żywy roboczy państwa Horyniec na dniu dzisiejszym wynosi 11 koni. Inwentarz martwy 1 pług dwuski-bowy, 4 zwykle ruchadła. Powyższe cyfry uzasadniają naszą prośbę.

Równocześnie upraszamy o polecenia dostarczenia nam benzyny na 50 dni roboczych.

Horyniec, 29 września 1915

Dyrekcja dóbr i lasów

Księcia A. Ponińskiego

w Horyńcu^b

/Stanisław .../^c

inż. rolnictwa

¹ Ks. Aleksander Poniński (1856–1915), ziemianin, kolekcjoner. Był właścicielem dóbr w Horyńcu, Podemszczyźnie i Tarasówce. Zasłynął jako fundator Biblioteki Horynieckiej. A. Stelmach, *Poniński Aleksander Oskar Franciszek (1856–1915)*, PSB, t. XXVII, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1983, s. 516–517.

^a Dopisane ręcznie.

^b Tekst pieczęci.

^c Nazwiska nie udało się odczytać.

² Horyniec – miejscowość w pow. cieszanowskim, własność rodziny Ponińskich. Aleksander Poniński przebudował tamtejszy pałac barokowy i założył jedną z największych prywatnych bibliotek.

³ „Stock” – nazwa pługa motorowego, którego wynalazcą był niemiecki przemysłowiec i właściciel ziemski Robert Stock. W Galicji konstrukcję tę uznawano za najlepszą i najekonomiczniejszą.

AP Kraków, COG, sygn. COG 10, hr. Klemens Dzieduszycki¹ do ck Namiestnictwa, Wiedeń 31 X 1915, rękopis, k. 117, 123

[k.117] Wysokie ck Prezydium!

Podpisany Klemens Dzieduszycki, właściciel dóbr Martynów Nowy, Martynów Stary, Margówka i Demianów w powiecie pol. Rohatyn^a w Galicji o obszarze samej ornej ziemi około 1700 morgów^b, uprasza Wysokie ck Prezydium o łaskawe ułatwienie w nabyciu niżej wyliczonych części inwentarza martwego, przez przyznanie kredytu i możliwość spłaty należności za nie w ratach rocznych, z terminem płatności pierwszej raty w 2 lata po otrzymaniu odnośnych przedmiotów.

Dla zagospodarowania mojego majątku, w którym obecnie około 1100 morgów roli pozostaje (niezoranych) pod uprawę zbóż jarych, strączkowych i okopowych na wiosnę 1916 r. potrzebuję przynajmniej:

- 1). 24^c sztuk wozów lżejszych z fabryki w Buczkowicach² na Śląsku-^d
- 2). 12 sztuk lekkich pługów kompletnych z^e kołniami firmy „Fröhlich”³ z Nowego Sącza z zapasowemi lemieszami-^e
- 3). 24^c sztuk pojedynczych bron z żelazniami^b kołkami na 1 konia, z pasami cienkimi żelazniami i orczykami zakutymi^f
- 4). 24 sztuk szli podszytych materiałem końcowym[?], 24 sztuk kantorów na konie i 48 sztuk nowych postronków-
- 5). 2 siewniki^g szeroko rzutne, najlepsze i jaknajszersze-^h
- 6). 2 kosiarki do koszenia traw i koniczyny najlepszego systemu z częściami zapasowemi

¹ Klemens Dzieduszycki (1856–1925) – właściciel dóbr Podłuże, Mikietyńce, Martynów Nowy, Martynów Stary, Myczkowce w Galicji i Stanowce na Bukowinie, poseł na galicyjski Sejm Krajowy.

^a Podkreślenie niebieskim ołówkiem.

^b Podkreślenie w oryginale, podkreślenie Dzieduszyckiego.

^c Podkreślenie ołówkiem.

^d Dopisane ręcznie ołówkiem „Mundus”.

^e Dopisane ręcznie ołówkiem „z Dolinian” na prawym marginesie.

^f Przekreślone czerwonym ołówkiem i na marginesie z prawej strony dopisane „nie dysponuje”.

^g Podkreślone czerwonym ołówkiem.

^h Do punktów 5–8 na marginesie dopisana klamra i „Syndyk”.

ⁱ Tekst pieczęci podłużnej. Dopisane obok pieczęci z prawej strony niebieskim ołówkiem „zaraz Rod”, z lewej dopisane ołówkiem pionowo „podanie o pług motorowy”, poziomo „~~2~~ 2212-1915 n. z.”. Pierwsze cyfry zostały przekreślone.

² Buczkowice – miejscowość w powiecie Biała, w pobliżu granicy ze Śląskiem Austriackim, znajdowała się tam fabryka mebli firmy „Mundus”, produkująca wozy gospodarskie w czasie I wojny światowej.

³ „Bracia Fröhlich” – fabryka pługów i narzędzi rolniczych z Nowego Sącza, specjalizująca się w produkcji pługów (ok. 1912 r. produkcja roczna wynosiła 3500 sztuk, zatrudnienie 21–25 osób). *Skorowidz przemysłowo-handlowy Królestwa Galicji*, wyd. II, Lwów 1912, s. 485.

7). 2 grabiarki^g (jednokonne) każda po 2 dyszle z koziółkiem do siadania (najszersze)

8). 2 większe^g ręczne sieczkarnie z zapasowymi nożami

Wysokie ck. Prezydyum raczy się przychylić do mojej prośby i dać mnie możliwość nabycia wyliczonych przedmiotów inwentarza martwego, w przeciwnym bowiem razie przy kompletnym zniszczeniu i zrabowaniu majątku podczas inwazyji nieprzyjacielskiej i niemożności nabycia tychże skąd inną, a wreszcie i braku na to odpowiednich środków nie będę mógł przeprowadzić uprawy wiosennej – zatem 1100 morgów ornej ziemi zagospodarowanych bardzo intensywnie przed wojną – będzie leżeć odłogiem.

Wrazie przychylnego załatwienia mojej prośby, proszę o zarządzenie dostawy wyżej wyliczonych przedmiotów inwentarza martwego do stacji Bukaczowce⁴ naipóźniej^g [k.123] do końca lutego 1916^g pod adres Zarząd dóbr w Martynowie (p. loco) koło Bukaczowiec.

Wiedeń dnia 31. października 1915 r.

Klemens hr Dzieduszycki

Obecnie we Wiedniu XIII, Hietzingerhauptstrasse N° 55/I Hr 5

PREZYDYUM C.K. NAMIESTNICTWA WE LWOWIE

Podano 4-LISTOPADA 1915

L. 32470/pr.

.....zał.ⁱ

⁴ Bukaczowce – miejscowość w pow. rohatyńskim, stacja linii kolejowej Lwów – Czerniowce.

AP Kraków, COG, sygn. COG 11 Zarząd dóbr hr. Mikołaja Reya¹ w Przyborowie² do ck Namiestnictwa, Przyborów 12 IV 1916, maszynopis, k. 67

Zarząd Dóbr J.W. Dra. Mikołaja Hr. Reya Przyborowie 12 kwietnia 1916.
poczta Grabiny

Do
Wysokiego CK Namiestnictwa

w/
Białej

Śmiemy niniejszem donieść, że pług motorowy³ dla nas przeznaczony do dnia dzisiejszego jeszcze nie nadszedł, a że pora siewów wiosennych już mija, i to coby w najbliższym czasie teraz się siało, mogłoby dać plon średnio-dobry, jeżeli maj będzie wilgot[n]y, w przeciwnym razie wiosenna orka połączona z późnym siewem a w dodatku suchym majem, nie zwróci wysianego nasienia. Jeżeli więc pług nie nadejdzie w kilku dniach, większa część pól zostanie nie obsianych.

Ażebyśmy mogli przynajmniej ziemniaki w całości zasadzić, może powtórny urgens Wysokiego CK Namiestnictwa w fabryce odniósłby jakiś skutek, bo inaczej i ziemniaków wszystkich nie zasadzimy.

Ze zbiorów z roku 1914 prawie wszystką słomę a nawet słomę ze zbożem nie wymłóconem i siano zabrały wojska nieprzyjacielskie w prawie całości, w roku 1915 zbiór był bardzo słaby z powodu małego wysiewu i bardzo lichego zbioru spowodowanego późnym zasiewem, a gdy jeszcze w tym roku nie dosiejemy należycie, na dłuższy przeciąg lat gospodarstwo będzie zniszczone z braku obornika, mimo największej forsy nawozami sztucznymi.

Aby temu choć w części zapowiedz, śmiemy najuprzejmiej prosić Wysokie CK Namiestnictwo o łaskawe dołożenie wszelkich starań, abyśmy pług motorowy mogli jaknajszybciej dostać.

Możliwe że fabryka pług już wysłała, lecz kolej wstrzymuje transport tegoż, podobnie jak to było z pługiem dla Strzegocic, który miał być w drodze przez cztery tygodnie, zatem i w tym kierunku możeby Wysokie C.K. Namiestnictwo mogło interweniować, o co bardzo śmiemy prosić.

ZARZĄD DÓBR PRZYBOROWIA^a

/Kamiński^{b/}

¹ Mikołaj Rey (1886–1932), ziemianin, działacz ruchu ludowego, współzałożyciel PSL „Piast”, członek wielu towarzystw gospodarczych, właściciel dóbr w powiecie pilzneńskim i rohatyńskim, poseł do austriackiej Rady Państwa. Zob. A. Szklarska-Lohmanowa, *Rey Mikołaj (1886–1932)*, PSB, t. XXXI, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1988–1989, s. 203–204.

^a Tekst pieczęci okrągłej.

^b Ręcznie.

² Przyborów – miejscowość w pow. pilzneńskim, własność rodu Reyów. W Przyborowie Mikołaj Rey prowadził doświadczalne pole uprawy ziemniaków.

³ Rey zabiegał o model „Praga” o mocy 42 KM za 23 tys. koron, a przyznano mu model „Wendeler-Dorn” i 5-letni kredyt na 5% na formalny skrypt dłużny. Jego zgłoszenie było jedynym w powiecie pilzneńskim. AP Kraków, COG, sygn. COG 11, Wykaz zapotrzebowania pługów motorowych na wiosnę 1916, Pilzno 30 XI 1916, k. 93.

AP Kraków, COG, sygn. COG 11, Włodzimierz Bieniewski¹, właścicieli dóbr Jodłówka w powiecie jarosławskim, do ck Namiestnictwa, Jodłówka 5 VI 1916, rękopis, k. 333,

Wysokie Prezydium
ck Namiestnictwa

Reskryptem Wysokiego Prezydium z dnia 18 grudnia 1915 l:38909/pr.^a przyznano dla Włodzimierza Bieniewskiego własc: dóbr Jodłówka :

1 kierat^b do zaprzęgu 4 koni

1 młocarnie^b przewozową i

1 grabarke^b,

oczem Syndykat rolniczy z d[nia] 24 grudnia z. r. podpisanego o tem powiadomił. Mimo kilkakrotnego odnoszenia się do Syndykatu rolniczego w Krakowie, dotąd dla podpisanego powyż pomienione narzędzia nie nadeszły. Obecnie sianokosy – siano grabać trzeba, a tu nie ma czem. Niemniej wskazanem jest obecnie przed żniwami, młocarnię i kierat sprowadzić by je ustawić przeto udaję się z prośbą do Wysokiego ck Prezydium o łaskawe polecenie Syndykatowi. by wysłanie pomienionych narzedzi przyspieszył.^a

Jodłówka dnia 5 czerwca 1916
Przełożony obszar dworskiego
/Bieniewski/

Przełożęństwo obszaru dworskiego w Jodłówce^c

Do L urgować^d

¹ Bieniewski Włodzimierz – właściciel majątku Jodłówka (255 ha w 1930 r.). *Spis ziemian Rzeczypospolitej Polskiej z roku 1930. Województwo lubelskie, województwo lwowskie*, oprac. T. Epsztein, S. Górczyński, Warszawa 1990, s. 28.

^a Podkreślone na zielono.

^b Podkreślone na czerwono

^c Tekst na pieczęci okrągłej.

^d Dopisane ręcznie zielonym ołówkiem, ten sam kolor i styl pisma, co zielone podkreślenia.

**AP Kraków, COG, sygn. COG 11, Zenobia z hr. Łosiów Bogdanowiczowa¹
do ck Namiestnictwa, Bochnia [grudzień 1915], maszynopis, k. 535–536**

Wysokie ck Prezydjum!

Wobec tego, że w powiecie buczackim dotąd akcja reaktywowania gospodarstw rolnych nie weszła w życie, śmiem udać się do Wysokiego ck. Prezydjum wprost; z prośbą o łaskawe zarezerwowanie^a dla mnie do robót wiosennych^b w moim majątku Woziłów² powiatu buczackiego:

10^b lekkich wozów firmy Mundus,

20 koni roboczych,

24^c lekkich bron żelaznych,

~~100 q owsa do nasienia^d~~, oraz 5^b lekkich pługów^c,

~~100 q ieczmienia do nasienia^{de}~~;

z opustami i kredytem przyznanym przez wysokie ck Namiestnictwo w innych, analogicznych wypadkach.

O dostawę powyższych, koniecznych do rozpoczęcia gospodarstwa narzędzi i wykazanego nasienia; upraszam^f w ciągu miesiąca lutego 1916^g gdyż zazwyczaj już w marcu, roboty wiosenne w tut. okolicy się rozpoczynają.

Majątek Woziłów został doszczętnie zniszczony przez inwazję wojsk nieprzyjacielskich; przez pociski c i k armii kilka budynków zawalonych i spalonych, a zgłoszone w ck. starostwie w Buczaczu szkody wojenne wynoszą 295.273 koron zaś świadczenia na rzecz c i k. armii 24.809 koron.

Proźbę [sic!] moją wnoszę już obecnie, w obawie by zapas będących [sic!] jeszcze obecnie do dyspozycji koni, narzędzi i nasienia nie został wyczerpany, skutkiem czego majątek Woziłów musiałby jeszcze jeden rok więcej, pozostać nie obrobionym i nie obsianym.

Zenobia z hrabiów Łosiów Bogdanowiczowa
chwilowo w Bochni, villa pod Matką Boską

¹ Zenobia z Łosiów Bogdanowiczowa (1876–) – córka hr. Emila Łosia, żona Marceliego Bogdanowicza, właścicielka dóbr ziemskich Woziłów w woj. tarnopolskim i Chocin w woj. stanisławowskim *Spis ziemian Rzeczypospolitej Polskiej z roku 1930. Województwo stanisławowskie, województwo tarnopolskie*, oprac. T. Epsztein, S. Górzyński, Warszawa 1990, s. 4, 21.

^a Podkreślone na niebiesko.

^b Podkreślone na czerwono.

^c Podkreślenie w oryginale.

^d Przekreślone.

^e Na marginesie dopisane ołówkiem „osobne p. u.”?

^f Poniżej dopisane ołówkiem „Rok”.

^g Podkreślone na niebiesko „lutego 1916”.

² Woziłów – wieś w pow. buczackim, na początku XX w. była własnością Marceliego Bogdanowicza, a potem jego żony Zenobii. Zob. SGKP, t. XIV, s. 12.

AP Kraków, COG, sygn. COG 11, Julian Kruppa, dzierżawca dóbr Władysława Długosza¹ w Załawiu² do ck Namiestnictwa, rękopis, k. 879

ad 40766-915^a

Wysokie ck Prezydyum Namiestnictwa!

[879]Podpisany dzierżawca dóbr Załawie w powiecie gorlickim, własność jego Ekscelecyi Władysława Długosza, zniszczony zupełnie wypadkami wojennymi uprasza Wysokie c.k. Namiestnictwo o dostarczenie mu na spłatę pługa motorowego małego typu 3 skibowego Avance, przedstawiając na poparcie swej prośby następujące okoliczności:

Obszar dzierżawionej majątności wynosi 726 morgów, w czym roli i pastwisk pod pług morgów 606.– Do przygotowania pod zasiewy wiosenne pozostaje morgów 460, z czego zaledwie kilkanaście jest zaorane. W obec[sić!] braku własnego inwentarza w dostatecznej ilości i niemożności najmu sprzężaju włościańskiego, który znajduje się w powiecie również w bardzo małej ilości i ponadto zajęty jest ustawicznie przy robotach publicznych, przewiduje podpisany z góry niemożność uprawy pod zasiewy wiosenne i konieczność pozostawienia trzystu kilkudziesięciu morgów odłogiem, co grozi mu zupełną i pozbawieniem warsztatu pracy. –

[k.880]Uwzględnienie łaskawe prośby podpisanego przez Wysokie c.k. Prezydyum pozwoliłoby petentowi przystąpić z wiosną forsowniej do uprawy zasiewów, zaczem szłaby możliwość dopełnienia warunków kontraktu dzierżawnego i utrzymania się przy warsztacie pracy.

Julian Kruppa

Załawie d. 14° grudnia 1915

¹ Władysław Długosz (1864–1937) – działacz ruchu ludowego, współzałożyciel PSL „Piast”, pionier przemysłu naftowego w Galicji, prezes Krajowego Towarzystwa Naftowego, poseł do galicyjskiego Sejmu Krajowego i austriackiego parlamentu, senator II RP. Właściciel majątku Siary w pow. gorlickim.

^a Dopisane ołówkiem inną ręką.

² Załawie – wieś w pow. gorlickim.

AP Kraków, COG, sygn. COG 13, Majer Zarwanitzer, dzierżawca dóbr Podhorki¹ do ck Namiestnictwa, [XI 1915], rękopis, k. 55–56

ad 35331-915/pr^a

Wysokie ck Namiestnictwo!

Podpisany Majer Zarwanitzer dzierżawca dóbr Podhorki pow. Kałusz
pozwala sobie wnieść następującą uniżoną
Prośbę

Z powodu inwazyi nieprzyjacielskiej ...idział^b się podpisany zmuszonym swe miejsce rodzinne opuścić przebywając w ten sposób przez rok na obczyźnie.

Powróciwszy do domu zastałem dzierżawę dóbr ogołoconą tak z żywego jak i martwego inwentarza^c którego wartość zwyż 50.000^e Kor wynosiła, również został zrabowany cały zbiór z 1914 r. w wartości 35.000^e K.

Aby przyprować gospodarę do koniecznego stanu a mianowicie zakupu niezbędnego inwentarza żywego i martwego^e oraz koniecznych pasz^e potrzebne są większe środki pieniężne których mi jednak brak gdyż przez inwazję rosyjską zostałem całkiem zrujnowany. Wprawdzie dostałem z wojennego zakładu kredytowego² pożyczkę w kwocie 4000 K ale kwota ta^e zaledwie na zasiew jest wystarczającą.

Znajduję się tedy w bardzo przykrym położeniu bez żadnego wyjścia a nie będąc sam bez poparcia Wysokiego c.k. Rządu w stanie gospodarę z własnych funduszów do koniecznego stanu doprowadzić i [k. 56] niezbędnie koniecznych inwestycyi poczynić pozwalam sobie uniżenie prosić i Wysokie ck Namiestnictwo raczy łaskawie ze względu na me przykre, i uwzględnienia godne położenie gospodarę, udzielić mi większą zapomogę finansową a prosiłbym uniżenie jak najrychlej³.

Uniżony
Majer Zarwanitzer
dzierżawca dóbr

¹ Podhorki – wieś w pow. kałuskim, należąca do rodziny Sobotów. W II poł. XIX i na pocz. XX w., należała do Karola Soboty. W 1930 r. jej właścicielem był Zdzisław Sobota (420 ha). Zob. SGKP, t. VIII, s. 398; *Spis ziemian Rzeczypospolitej Polskiej z roku 1930. Województwo stanisławowskie, województwo tarnopolskie*, oprac. T. Epsztejn, S. Górzynski, Warszawa 1990, s. 15.

^a Dopisane ręcznie ołówkiem inną ręką.

^b Nie udało się odczytać.

^c Podkreślone niebieskim ołówkiem inną ręką.

² Chodzi o pożyczkę z Galicyjskiego Wojennego Zakładu Kredytowego.

³ Zarwanitzer otrzymał pomoc w postaci upustu na zakup następujących narzędzi: 3 wozów (zniżka w wysokości 213,75 k. z 855 k.), 1 siewkarni, 4 pługów, 1 koleśnicy i 3 bron (zniżka 133,25 k. z 533 k.). Wozy i narzędzia otrzymał w listopadzie 1915 r. (15 i 29 listopada). Termin płatności za nie wyznaczono na grudzień 1918 i luty 1919. AP Kraków, COG, sygn. COG 49, Ewidencja przypisanych stronom należności do zwrotu w powiecie Kałusz, k. 386–387.